

professor in het engelsch hielp ergens elders voor een doctoraal examen, waarbij engelsch bijvak was. Een ander, die spaansch kende, ging elders daarin examineren. Meer voorbeelden noemen we nu maar niet.

Wij verstaan niet goed, dat met zulk een denkbeeld de generale synode van Sneek de kerken drie jaar lang wil bezig houden. Het zou ons tegen de borst stuiten, als er nog lang over gepraat werd, omdat wij ons zouden schamen tegenover den wetgever wegens wat we niet anders dan als geknutsel kunnen zien.

Waarom is dit denkbeeld niet eens één keer in de pers opgeworpen? We hadden dan dadelijk kunnen zeggen: dank u! De kerken waren dan niet drie jaar er mee bezig gehouden, terwijl het in een achternamiddag wel kan worden afgedaan. Ik betwijfel trouwens ten sterkste, of de V.U. werkelijk er voor te vinden zou zijn, aan dit geknutsel, aan dit gepluk aan de jaspanden van den overigens hooggeleerden wetgever mee te werken. Als ik me eerlijk uitspreek, geloof ik, dat er geen schijn of schaduw is van een bereidheid der Vrije Universiteit, om serieus in te gaan op een denkbeeld, dat niettemin in de vergadering der synode van Sneek door één hoogleraar der V.U. behoefde opgeworpen te worden om het bekende resultaat te bereiken, dat weer voor drie jaar de zaak op de lange baan geschoven werd. En ik wilde, dat andere professoren der V.U. het maar eens rondweg zeiden, dat ze tot dergelijke „versterkingsmanoeuvres“ zich niet leenen — uit respect voor de wet.

De V.U. kan het, dunkt me, niet willen.

En zij, die voor Kampen de gelijheid willen, zullen er niet mee medelidig zijn. Want heeft men er wel op gelet, dat de betreffende artikelen handelen over examens, doch niet over de promotie?

Vergaderingen — ach, hoe vaak zijn ze de zwakke steen van het kerkelijk leven! Het had toch zoo anders gekund!

K. S.

Een vriendelijkheidsonderstelling.

Blijkbaar in terugslag op wat we opmerkten over de Hooger-Onderwijswet schrijft prof. Hepp, dat men de vriendelijkheid moet bewaren (dit in het algemeen) en voorts, dat er onwetendheid schijnt te zijn (dit in het bijzonder) in betrekking tot de manier, waarop aan de V.U. gepromoveerd wordt; de Senaat kent den graad toe (dit in het bijzonderst).

Prof. Hepp's vriendelijke onderstelling van onwetendheid is onjuist. Hij raakt den tekst der Hooger-Onderwijswet niet aan. Hij kan ons dus niet kwalijk nemen, dat wij zoelang wij er zoo voor staan, vriendelijk zijn tegenover de V.U. (dit in het algemeen) en dus aannemen dat zij, nog wel levende in nauw contact met een minister-president van vele jaren, de wet zal handhaven (dit in het bijzonder). Derhalve nemen wij aan, dat al de officiële formules, die de V.U. ook bij promoties gebruikt, zich wel verdragen met den tekst van het duidelijk gebod der wet (dit in het bijzonderst). Hetgeen ook best kan. Als de Synode der Gereformeerde Kerken iets besluit, zijn de hoogleraren lid der vergadering. Hun stem evenwel is niet beslissend, doch adviseerend. Niettemin wordt van de synode als een eenheid gezegd, dat ze dit of dat besluit. Heel de synode treedt als eenheid naar buiten, al heeft ze ook een interne bepaling, volgens welke de professoren of andere adviseerende leden niet mede „beslissen“. Bovendien kan elke senaat weer onderlinge afspraken maken; ik kan b.v. vrijwillig besluiten, een bepaalde daad niet te doen, als A of B er tegen is. Maar ik ben daarin vrij, en de ander mag het niet van mij eischen, als de wet, die hij moet eerbiedigen, hem het beslissingsrecht uitdrukkelijk ontzegt. Prof. Hepp raakt dus de kwestie niet. De letter der wet bevestigt. En als prof. Hepp soms beweren wil, dat de V.U. de wet overtreedt, hij zegge het; we zullen dan verder zien (dit in het allerbijzonderst).

K. S.

Ook dit is niet „persoonlijk“.

Prof. Hepp, in zijn bestrijding van het Kamper promotierecht, komt o.m. te spreken over het feit, dat twee der drie Kamper hoogleraren, van wie bekend is, dat zij het promotierecht willen erkend zien, geen theologische doctorsbul hebben, doch bij een niet-theologische faculteit zijn gepromoveerd. Blijkbaar bedoelt hij prof. den Hartogh (juridische faculteit), en ondergeteekende (filosofische). Hij had ook prof. Bavinck kunnen noemen, indien hij met dezen had willen rekenen (filosofische faculteit).

Prof. Hepp verzoekt vriendelijkheid.

Tegenover dit verzoek hebben we 't gemakkelijk genoeg, nu de schrijver zijn eigen methode conform dit verzoek blijkt te achten. We mogen hem dus wel wijzen op het feit, dat prof. Waterink in de faculteit, waarin hij als gewoon hoogleraar doceert, examineert, en promoveert, geen enkel examen heeft afgelegd. Daartoe is hij hoofdmans over honderd... medisch geïnteresseerden. Geen enkel examen in de faculteit, waarin men doceert enzoovoort, — dat is van de door prof. Hepp bedoelden geenszins te zeggen. We zouden meer merkwaardigs kunnen citeren uit den kring der V.U.

Let wel — wij maken er geen captie op. We wijzen slechts op de uitingen van prof. Hepp's vriendelijkheid, die ditmaal meer vriendelijk dan zakelijk zijn. Ieder deskundige weet, dat b.v. promotie bij de éne faculteit (b.v. de filosofische) mogelijk is op zulke manier, dat de examenstof en de dissertatie rechtstreeks onderwerpen van de andere faculteit raken (b.v. de theologische). Vooral de nieuwe manier van promotie stuurt dien kant bewust uit. Waarom dan ook prof. Hepp doceren moet en examineren aangaande filosofie, in

welk vak hij nimmer eenig betekenend examen heeft afgelegd, noch gepromoveerd is.

Wat men al niet naar voren brengt, om tegen te houden wat men niet wil. Wij zijn er blij mee, dat Kampen beschikt over gepromoveerden van andere faculteiten. En prof. Hepp trachte ons niet te doen gelooven, dat een theologische promotie op zichzelf bewijs aflegt van theologischen-wetenschappelijken zin.

Wat de V.U. betreft: ook prof. dr. A. A. van Schelven doceert en promoveert in een faculteit, waarin hij, zoover wij weten, geen examen aflegde noch promoveerde. En als men bedenkt, dat ook bijzondere hoogleraren kunnen optreden als hoogleraar, indien zij overeenkomstig art. 179, derde lid, der Hooger-onderwijs-wet tot de faculteit zijn toegelaten, dan is het aantal der mogelijkheden van promotie bij een hoogleraar, die zelf geen examen aflei in de faculteit, welke een doctoralen graad toekent, al zeer groot geworden. Ieder, die op de hoogte is van wat er op dit terrein in binnen- en buitenland geschiedt, weet dit. Hij weet ook, dat de promotie al nauwer aan één man verbindt, en dat de coöperatie der andere faculteitsleden al minder wordt.

Vriendelijk en niet „persoonlijk“ en hoogachtend verblijven we inmiddels allen elkanders onderdanige dienaars.

K. S.

Verzoek aan Dr. W. A. van Es.

Getijk ik in „De Wachter“ lees, is volgens nadere mededeeling van het N.C.P. dr. W. A. van Es de auteur van het door anderen en mij gewraakte bericht, dat door het N.C.P. verspreid is betreffende den zesden hoogleraar.

Waar ook ik mij door dit bericht, om reeds gemelde redenen gekrenkt acht, en mijzelf niet alleen, daar verzoek ik bij dezen dr. van Es dit stuk te willen terugnemen. Mijns inziens moet een curator over bepaalde medecuratoren en over bepaalde professoren der inrichting, waarvan hij curator is (ditmaal doelen we op dr. van Es' curatorschap over „Kampen“) niet zoo schrijven, als hij deed, indien althans het door „De Wachter“ aan het N.C.P. ontleende bericht door hem als juist erkend wordt.

K. S.

De scheuring in Amerika. (XX.)

(Intermezzo: antwoord aan ds. D. Zwier, VII.)

Dat het „aanbod“ van het evangelie (waarbij de dreiging en de proclamatie van Gods bevel geen oogenblik als daarin begrepen mag voorbijgezien worden) nog volstrekt geen bewijs van een gunstige gezindheid Gods is, hebben we eigenlijk bij meer dan één gelegenheid reeds laten doorschijnen of ook duidelijk uitgesproken. Het ongeluk van vele discussies over de beloften en over het verbond is dit, dat men de belofte „op zichzelf“ beziet, alsof ze niet op het nauwste met den eisch verbonden was. Hetzelfde kwaad openbaarde zich eveneens in de abstrahering van de verbondszegeningen, waarbij de verbondswraak zoo heelemaal kon uit het oog verloren worden, dat men niet alleen vergat, de broeders te bedanken, die dit oud-gereformeerde erfstuk weer naar voren brachten, doch zelfs hen ging bestrijden in „De Heraut“.

Hetzelfde euvel schijnt mij door te werken in de beslissing van Kalamazoo, opgevat naar ds. Zwier's interpretatie (dus met inbegrip van de gunstige gezindheid Gods). In de Catechismusbijlage, bl. 137, sprak ik reeds uit, dat God laat prediken niet alleen ter bekeering, maar ook ter oefening van zijn gerechtigheid. Ik merkte dit op in verband met de moeilijkheden, die tusschen Gereformeerden en Remonstranten gerezen zijn betreffende de gemeene gratie, zooals de Remonstranten die voorstonden, en wees daarbij op Trigland's Antapologie.

In hetzelfde verband wezen we op de exegese van Rom. 1:20. De uitdrukking: „opdat zij niet te verontschuldigen zouden zijn“, duidde een gevolg aan van de openbaring, doch ook de bedoeling, die God met de openbaring heeft. „Dat gevolg heeft God ook bedoeld“ (prof. Greijdanus en vele anderen; er is over deze kwestie veel geschreven).

En daarom is openbaring geen bewijs voor gezindheid van gunst. Voor het geloof is ze ook instrument van den toorn. Er kan geen sprake van zijn, dat, zooals dr. A. Kuyper wil (G. Gr. I, 410) indien de zonde had kunnen doorwerken, de openbaring zou teloor gegaan zijn en ondergaan zijn. Openbaring wordt niet weggenomen, ze dient zoowel hemel- als hellegeschiedenis, en is voor beide onmisbaar.

K. S.

Hulp opleiding Argentinië.

In vriendelijken dank sedert vorige verantwoording ontvangen: f1,— van P. v. d. V. te Rotterdam (C.); f1,50 van „S.—D.“ (verdere aanduiding op verzoek weggelaten); f10,— onder letter P. W. („afgezondert uit extra-verdiensde“); f5,— onder motto: „Sint Nicolaas-cadeau“.

Vriendelijk dankend,

K. SCHILDER, Giro 127278.

BANDJES CATECHISMUSBIJLAGE.

Hierover vindt u nadere mededeelingen op de laatste bladzijde van dit nummer.

Natuursymboliek?

Arthur van Schendel: De zeven tuinen. — J. M. Meulenhoff, Amsterdam.

Voor den literair-historicus, evenals voor den criticus bestaat de noodzakelijkheid, wil hij in historisch verband de literaire producten van een bepaalden tijd beziën, de schrijvers onder te brengen bij verschillende richtingen in de kunst. Dat dit niet gemakkelijk is, begrijpt ieder, die de veelzijdigheid van vele schrijvers heeft leeren kennen. Verschil van opvatting bij onderscheiden vakmensen komt dan ook meermalen voor.

Vooral enkele moderne auteurs zijn moeilijk in te deelen en onder hen veroorzaakt Arthur van Schendel niet den minsten last. Zijn eerste boeken, over den zwerver Tamalone, kunnen zonder moeite worden ondergebracht bij het neo-romantisme, dat vooral in de eerste jaren onzer eeuw veel beoefenaars telde. De zwaarigheid begon met zijn roman „Het Fregatschip Johanna Maria“, waarin zonder twijfel de romantiek een groote rol nog speelde, maar dat toch ook vele trekken bevatte van het realisme.

Dat er zich bij den schrijver een verandering voltrokken had, kon men moeilijk meer ontkennen, toen „De Waterman“ gepubliceerd was en de lijn van het realisme werd sterker nog in „Een Hollandsch Drama“ en „De grauwe vogels“, hoewel het romantisch verlangen er nog duidelijk in sprak. Vrij sterk kwam dit weer naar voren in „De rijke man“, waarin de hoofdpersoon een typisch symbolisch karakter droeg. Dit symbolisme werd weer verheugd in den heel anders georiënteerden roman „Het leven een dansfeest“, die den lezers een nieuwe verrassing bereidde.

In deze laatste werken leek het zwaartepunt zich verlegd te hebben van het realisme naar het romantische, maar het karakter hiervan verschilde toch aanzienlijk van de neo-romantiek in „De zwerver verliet“.

Hoe men ook moge oordeelen over de „richting“ van den schrijver, één trek hebben al zijn werken gemeen, en dat is het diepe pessimisme dat er uit spreekt. Hierin zit niets verwonderlijks, als men let op het wezen der beide kunstrichtingen, waarbinnen zich het werk van Arthur van Schendel beweegt.

De romantiek heeft toch als grondprincipe een zekere onvoldaanheid over het heden. De romanticus onttrekt zich aan het roeie leven, door te vluchten in een vroegere of gefantaseerde werkelijkheid, waarin hij zijn idealen kan beleven. Het realisme schuwt elke wereldvlucht, verdiept zich integendeel in de werkelijkheid van al den dag, maar mist in deze zuiver aardsch-gerichtheid elk geestelijk ideaal. Hij komt niet uit onder den druk van het materiële, dat geen ware bevrijding kan schenken. Daardoor ook zal men in geen enkel boek van Van Schendel levensblijheid zien lichten.

Het nieuwste boek van dezen schrijver „De zeven tuinen“ geeft dezelfde vermenging van realisme en romantiek te zien, die zijn vorige werken kenmerkte. Maar het is tevens toch heel anders. Hij onttrekt den lezer hier geheel aan het rumoer van het leven, door hem te verplaatsen naar een eeuwenoud buiten, eens een groot geheel, nu in zeven buitens gesplitst, alle van behoorlijken omvang, zoodat de bewoners ongestoord kunnen genieten van het leven in de stille bosschen.

De zware stilte der tuinen wordt slechts gestoord door het gepraat en gelach van vele kinderen, zeven jongens en zeven meisjes, die enkele der buitens bewonen. Het is het leven der kinderen, hun groei en ontwikkeling in de ongerepte natuur, dat hier beschreven wordt in den roman.

Dit laatste woord vermeld ik hier expres, omdat de schrijver het onder den titel heeft gezet. En daarmee rijst een nieuwe moeilijkheid op. Is dit boek wel een roman?

Onder een roman verstaan wij doorgaans een verlicht proza-verhaal, waarin de handelingen der personen beschreven worden in verband met hun karakter en innerlijk leven. Het accent kan vallen op elk der twee deelen dezer definitie. In den eenen roman treedt het episch gedeelte, de handeling, meer op den voorgrond, in andere wordt het psychische leven meer geteekend, hoewel nooit geheel van elkaar gescheiden.

In de meeste romans van Arthur van Schendel neemt de handeling niet een heel groote plaats in, hij vermijdt zelfs zooveel mogelijk de actie, door den dialoogvorm zoo weinig mogelijk te gebruiken. De zachte kabbeling van zijn rhythme, sleunend op vrij korte zinnen, verleent aan zijn stijl die behagelijke rust, die het lezen prettig maakt, daar de innerlijke actie groot genoeg is, om eentonigheid te voorkomen.

Al de deugden van dezen rustigen stijl versieren het nieuwe werk, hier zelfs in volmaakte harmonie met de rust die er uitgaat van de fraaie natuur der zeven tuinen. Het element van handeling is echter uiterst gering en wordt nog verkleind door den indirecten verhaaltrant. Het gebeuren wordt

hoofdzakelijk de oorzaken over de kinder-drie d'gische komen natuur-verder-waard-leving

Kan het wat zelf zo elemente reeds van steeds oude maar der hederen, in het zich zijn de op me aan ce

Is de leven, mijner te mid heeft Zij we ieder n te zul nog re gaal, boom

Doe steeds de na tuinnis gaat, natuurs wachte metter verder het kw te ga

Zoo schone volgen kunne leven naspe beste rustige lende

Voor men h onbew hier d in de

Maar ling in De ve men l heersc prach de sym geniet in een warra zie ik werke

Gro

Pete Man", leving, heeft basis in de geleid, sturtir de ide volkor

En c kapita deeld. halzen deze niet, zijn, haar macht, samen te bez komst voor de, te sterke

INST

in tuinen. —

voor den wil hij in n van een er te bren- ist. Dat dit e de veel- en kennen- den vak- or. moeilijk in arthur van de boeken, n zonder reo-roman- nzer eeuw- begon met ia Maria", en groote de trekken

erandering er ontken- was en de g in „Een gels“, hoe- tuidelijk in voren in on een ty- ymbolisme rs georiën- t“, die den

waartepunt e naar het rvan ver- mantiek in

de „rich- en al zijn pessimisme onderlijks, kunstrieh- Arthur van

ncipe een De roman- n, door te fde werke- leven. Het rdiept zich l den dag, ththeid elk r den druk rijing kan geen enkel ien lichten.

„De zeven n realisme erken ken- anders. Hij umoer van naar een eel, nu in rlijken om- kunnen ge- hen.

slechts ge- a vele kin- die enkele- dezer kin- ongerepte en roman- res, omdat- gezet. En op. Is dit

rgaans een elingen der id met hun ecent kan lefinitie. In gedeelte, de in andere skend, hoe- t.

n Schendel oote plaats k de actie, telijk te ge- a rythme, al aan zijn zen prettig genoeg is,

ij versieren kte harmo- aie natuur andeling is kleind door uren wordt

hoofdzakelijk medegedeeld door gesprekken van de ouders en de tuinlieden, die de zorg hebben over de tuinen en tevens toezicht houden op de kinderen. Wel klinken er enkele schoten, vinden drie der kinderen zelfs den dood, maar dit tragische gebeuren lijkt van een grooten afstand te komen, de geluiden lossen zich snel op in die der natuur. Ongestoord gaat het leven zelfs zijn gang verder, daar de eenige, die door zijn minderwaardigheidsgevoel gedreven, onrust in de samenleving veroorzaakte, voorgoed verdwenen is.

Kan men hier nog spreken van een roman? Naar het waarom, laat de schrijver den lezer doorgaans zelf zoeken. De moordende jongeman, het booze element, dat de harmonie meermalen verstoort, is reeds eerder een tijdlang verdwenen. Geruchten van diefstal, van hulp, verkregen van een zich steeds verbergende oude dame, die wrokt over een oude veete, dringen van verre tot den lezer door, maar lossen zich weldra weer op in het ruischen der hooge boomen. Het argeloze spel der kinderen, bij het ouder worden geleidelijk overgaand in het elkaar zoeken van minnende paartjes, houdt zich verscholen achter het dichte struikgewas. Het zijn de tuinlieden weer, die er ons opmerkzaam op maken, daar elk van hen zijn zorgen wijdt aan eenige der kinderen.

Is dit boek niet meer een mijmering over het leven, dan een roman? Maar dan een fatalistische mijmering. Hier groeien kinderen op, onbezorgd, te midden van een woelderige natuur. Hun leven heeft veel gemeen met het groeien der boomen. Zij worden liefdevol geleid, maar worden groot, ieder naar zijn eigen aard. Veel dat krom scheen te zullen gaan, kan door de zorg der tuinlieden nog recht opwassen, mits die zorg zich niet misgaat, door te veel en noodeloos ingrijpen. Elke boom heeft zijn eigen verzorging noodig.

Doch wat in de natuur mogelijk is, kan niet steeds in het menschenleven. Het schadelijke in de natuur, zelfs geheele boomgroepen, kan de tuinman rooien, hoe zeer het hem aan het hart gaat, doch tegen het verkeerde in 's menschen natuur kan hij niets doen. Hij dient slechts af te wachten, of de vergroeiingen in het karakter zich metterdaad op natuurlijke wijze zullen herstellen, verder mag hij niets doen, dan uitbreiding van het kwade, dat zich zelf eens zal verteren, tegen te gaan, zoodat het goede niet aangetast wordt.

Zoo blijven de zeven tuinen bewaard, niet ongeschonden, maar zij zullen zich vernieuwen en het volgend geslacht van bezitters zal zich weer kunnen verlustigen in de schoone natuur. Zoo leven mensch en natuur voort, gedreven door onnaspeurlijke krachten en wordt het sterkste en beste geslacht dat, wat het dichtst leeft bij die rustige, onbezieldde schoonheid der zich herstellende natuur.

Voorzover hier van handeling sprake is, ziet men het menschenleven zich ontplooiën naar den onbewusten drang van het noodlot en vindt men hier denzelfden gedachtegang, die zich ontwikkelt in de andere werken van dezen schrijver.

Maar, zooals gezegd, de schrijver hult de handeling in een vaagheid, die soms ondoordringbaar is. De verbeelding wordt nergens sterk geprikkeld, men behoudt slechts een stemming van rust die er heerscht, ondanks de wisselende seizoenen, in de prachtige natuur der zeven tuinen. Afgezien van de symboliek, die in het boek mag liggen, kan men genieten van de zachtvloeiende tinschakeeringen in een mooi Hollandsch landschap. Een schilderij, waaraan men met genoegen terugdenkt. Als roman zie ik het niet als een van Van Schendel's beste werken.

Gron.

H. S.

UIT HET POLITIEKE EN SOCIALE LEVEN

De „mislukking der Kerk“.

Peter Drucker's boek: „The End of Economic Man“, treft door zijn oordeel over de samenleving, zooals die zich in den loop der tijden heeft ontwikkeld. De schrijver beschouwt haar basis als ondeugdelijk en heeft geen vertrouwen in de krachten, welke die ontwikkeling hebben geleid. Wij staan, meent hij, voor een totale ineenstorting. De Idee van den economischen mensch, de Idee van de mechanistische maatschappij, heeft volkomen fiasco geleden.

En daarmee is, zegt hij, zoowel het liberalistisch kapitalisme als het marxistisch socialisme veroordeeld. De wereld ziet volgens den schrijver reikhalzend uit naar een nieuwe sociale orde, en zoekt deze „bij de Kerken“, maar vindt haar ook daar niet. De sociale en politieke leerings der Kerk zijn, meent hij, zuiver negatief. Zij is sterk in haar critiek op de oude opvattingen, maar onmachtig om die „nieuwe, constructieve Idee der samenleving“ te formuleeren, welke zij „beweert te bezitten“. Haar onmacht bevordert daarom de komst van het totalitaire fascisme. En dit moet voor haar een ernstige waarschuwing zijn, want de „totalitaire“ wereldbeschouwing keert zich veel sterker tegen de Christelijke belijdenis dan het

Marxisme in zijn meest atheïstische periode. De historie van Oostenrijk en Spanje is daar, om het te bewijzen; zij toont deze „tragische anti-nomie“ overduidelijk.

Die onmacht van de Kerken en de Christenheid in het algemeen, herhaalt de schrijver, om een sociale basis te vinden, is even pijnlijk zichtbaar in de successen van de Christelijke leiders, die vurig begeeren zulk een basis te vinden. Als voorbeeld kiest Drucker Chesterton's werk: „De terugkeer van Don Quichote“, „de meest a-sociale, meest geïsoleerde figuur in de geheele literatuur, die geheel in zijn eigen persoonlijke verbeelding leeft en zoo weinig aan de werkelijke wereld en samenleving heeft, dat hij hun bestaan geheel negeert.“ En zoo ziet Chesterton's moderne Don Quichote de sociale werkelijkheden van dezen dag voorbij: den klassenstrijd, de machines, het verval der samenleving. En zooals Chesterton zijn er meer: een concrete basis geven die denkers niet en vinden zij ook niet. Hoogstens individuele waarden, maar niets meer.

Die onmacht, heet het verder, is des te merkwaardiger, omdat zij niet geweten mag worden aan den „godeloozen geest“ onzer dagen, waarover zoo dikwijls op de kansels wordt geklaagd. Integendeel: een tijd, waarin de geestelijke elite zich tot de Kerk wendt, moet een sterke neiging tot den godsdienst hebben. Maar, niettegenstaande dezen nood en dit zoeken, zijn de Kerken niet in staat geweest een religieus-sociale oplossing te geven. Al wal zij heelen kunnen doen, is aan het individu een veilige haven te wijzen en een toevluchtsoord in een individuele religie. Zij kunnen geen nieuwe samenleving en geen nieuwe gemeenschap schenken. Persoonlijke religieuze ervaring kan van onschatbare betekenis voor het individu zijn, zij kan in hem den vrede herstellen, hem brengen tot God en hem een verklaring geven van zijn eigen natuur en leven. Maar zij kan geen samenleving scheppen.

Als voorbeeld kiest Drucker dominee Niemöller: „misschien het meest treffende voorbeeld van de sociale mislukking van het Christendom“. Niemand, die beter dan deze dappere leider van de Duitse belijdenisbeweging, toont, dat het zoeken naar een nieuwe basis voor de samenleving het motief is voor de wending naar het Christendom. Niemöller is uit den oorlog gekomen als een kapotgeslagen en ontworteld mensch, zooals zoovele anderen van zijn leeftijd. Hij zoekt eerst een nieuwe samenleving bij de socialistische en communistische arbeiders in de kolennijnen, en toen, na daar niets dan teleurstelling te hebben ondervonden, bij de eerste radicale Nazi-groepen. Tenslotte wendde hij zich tot de religie. Hij vond in de religie een individueel vrede en een individueel vluchthaven, een individuele missie en een individueel geloof. Maar hij vond daar niet een les voor de samenleving. Hij bestrijdt het Nazisme vanuit de basis van zijn individuele geweten, maar (ofschoon hij dat begeert) hij kan geen enkele constructieve sociale Idee tegenover dit stelsel zetten. Hij realiseert zich zeer wel, dat het politieke en sociale totalitaire systeem de vernietiging van alle vrijheid van religie inhoudt. Toch kan hij geen enkel sociaal of politiek geloof ontwikkelen, dat met zijn persoonlijke religie harmonieert.

Dit is een heviger kwaad voor iedere Christelijke Kerk dan zelfs een algeheel verlies van haar belijders. Een Kerk, die slechts een kleine, vervolgde minderheid in een wijde zee van atheïsten is, kan sterk blijven en vol vertrouwen haar toekomst tegemoet gaan, wanneer zij aan haar belijders een werkelijke gemeenschap schenkt. Zij zou onmiddellijk als overwinnares naar voren treden, zoodra het materialisme zijn ondeugdelijkheid duidelijk toont. Dat gebeurde in de Franse revolutie, dat kan ook in Sovjet-Rusland over een of twee generaties het geval zijn, daar de kleine minderheden, die de Kerk bewaren en hervormen, een werkelijke gemeenschap vormen. Maar een Christelijke Kerk, die, hoewel zij vele en goede belijders tellt, niets meer kan geven dan een persoonlijke religie en een persoonlijke voldoening, houdt op Kerk te zijn, althans in den zin, waarin Europa dit woord verstaat. Zij verliest haar wezenlijk kenmerk als de basis van een rationeele orde van den kosmos en moet toegeven, dat het Christendom, dat zoovele demonen, die in het verleden heerschten, uit den weg heeft geruimd of getemd, niet in staat is de demonen te bannen, die onze samenleving en onze tijden bezoeken. Zij blijft geheel in gebreke haar werkelijke natuur als een stelsel van irrationeele krachten, te begrijpen, dat buiten en boven het thans heerschende Europeesche systeem van wereldbeschouwingen staat.

Tot zoover Drucker, die ook op de volgende bladzijden van het hoofdstuk: „De mislukking der Kerken“, oordeelen uitspreekt, die wij gaarne nader willen bezien. Maar het is goed om eerst over hetgeen hij tot dusver heeft gezegd, eenige opmerkingen te maken.

Niet over zijn opvatting van Chesterton of van

andere romanlied; niet over de vraag of zij inderdaad representatieve figuren mogen genoemd worden. Ook niet over de reeds eerder behandelde kwestie of Drucker voldoende op de hoogte is van de Christelijke denkers, dat hij in staat is over hen een oordeel te vellen.

Maar wel over dat „individuele geloof“, en over die zoogenaamde mislukking.

Het is uit de weergegeven gedeelten, meenen we, wel duidelijk geworden, dat Drucker de betekenis van het individuele geloof geheel mist. De Bijbel stelt allereerst aan den mensch den eisch, dat hij in God geloofd, zijn zonden belijdt, en Christus als zijn Verlosser dankbaar erkent. De Bijbel stelt den eisch van gehoorzaamheid aan Gods wet en het geloof in Zijn Woord. De Bijbel spreekt over het verbond van God met den mensch, en wijst den weg tot het bekomen van verzoening en vrede aan. Een samenleving, die dit alles verwerpt, die aan die eischen afbreuk doet, is ten doode gedoemd, brengt onge-rechtigheid en onheil voort. Deze tijden bewijzen dat weer overduidelijk.

En levens loonen zij, dat de erkenning van persoonlijke schuld, de volkomen onderwerping aan Gods gebod, vaak gemist wordt, ook bij hen, die zich, volgens Drucker, „naar de religie wenden“. De „mislukking van de samenleving“ (laten we een oogenblik deze uitdrukking, die zoo geliefd is, maar in wezen een verwerping der historie beteekent, een oogenblik overnemen) is mede, en voornamelijk het gevolg van de verkeerde persoonlijke houding van den mensch tegenover God. Er blijft het vertrouwen in eigen kracht, er blijft de overtuiging, dat de mensch, „gesteund door de eeuwige religieuze waarheden“, zooals het vaak heet, in staat is een ideale samenleving te vormen. Niet het feit, dat het geloof „persoonlijk“ is, kan en mag verantwoordelijk gesteld worden voor de moeilijkheden, waarvoor we in dezen tijd staan. Dat is zeker geen oorzaak van wat Drucker en anderen, de onmacht der Kerk noemen. Maar wel het feit, dat velen en velen niet willen erkennen, dat dit „persoonlijk geloof“ in God en Zijn Beloften de basis van alle werken moet zijn.

Maar onder dat geloof mag geen mystieke zelf-inkeer worden verstaan; het wil en het moet „vruchten der dankbaarheid“ voortbrengen. En nu geven we gaarne toe, dat een van die vruchten het streven naar waarachtige gemeenschap moet zijn, en dat een getuigen in dien zin dikwijls ontbreekt. Er is vaak een zich verschuilen achter de gedachte, dat de Bijbel „geen sociaal stelsel“ geeft, ons over de inrichting en structuur der moderne samenleving eigenlijk niets zegt. Er heerscht vaak het gevoel, dat het onmogelijk is „tegen den stroom in te gaan“, dat wij de economische ontwikkeling niet kunnen weerstaan of zelfs richting daaraan geven.

De weg is inderdaad moeilijk; de pogingen zijn dikwijls zwak en zij geven vaak den indruk van nutteloos werken. Wij zien in de wereld booze machten, die sterker lijken dan de krachten des vredes; het schijnt vaak alsof het Koninkrijk Gods de zwakkere partij is. De Kerken veroordeelen het bombardement eener weerloze bevolking, zij veroordeelen het oorlogsbedrijf, dat wreede mijnen legt. Maar wanneer zoogenaamd geoorloofde represailles ten uitvoer worden gelegd, klinken de protesteerende stemmen in oorlogvoerende landen, die zeggen, voor het recht op te komen, heel zwak.

Er is gelukkig veel gebed voor den vrede. Maar daarnaast moet ook het verlangen tot uitdrukking worden gebracht, dat de oorzaken, die tot de catastrofe van dezen tijd geleid hebben, nauwkeurig worden onderzocht, en dat straks, wanneer het oogenblik van het sluiten van den vrede daar is, gestreefd zal worden naar een werkelijken vrede. Een vrede, die misschien veel offers zal eischen.

Het verlangen naar gemeenschap is er, ook hier en daar het vertrouwen, dat de belijders van het Christendom hier een schoone taak hebben. Dat vertrouwen bewijst, dat van een „mislukking“, zooals Drucker dat bedoelt, geen sprake is.

De Kerk blijft leven, mede dank zij het onverwoestbare „persoonlijke geloof“ harer belijders.

A.

B. ter B.

HET BOEK VAN DE WEEK

De Duitse Kerkstrijd.

Martin Niemöller, De laatste 28 preken, uitgesproken in de jaren 1936 en 1937 te Berlijn-Dahlem. Uit het Duitsch vertaald onder leiding van Dr. A. G. Barkey Wolf van 's-Gravenhage. — Uitgave van D. A. Daamen's Uitgevers Mij. N.V. te 's-Gravenhage.

I.

Is er wel een kerkstrijd in Duitschland? Zoo werd een tweetal jaren geleden nog door vele menschen gevraagd. Moeten we, zoo zeiden zij, de wrijvingen, die in Duitschland tusschen de regeering en de kerk voorkomen, niet beschou-